

ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМОК У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Нині українці переживають драматичні часи розбудови національної держави, пошуку консолідуючої національної ідеї сучасних концепцій суспільного та приватного життя співзвучних народній ментальності та характеру. Історичним змістом цього процесу є вивільнення творчого потенціалу нації створення адекватних умов його реалізації та збагачення. Світова практика переконує, що у розв'язанні цього завдання надзвичайно важливу роль відіграють національні системи освіти, виховання та соціалізації молоді.

Саме від уваги до соціальних і гуманітарних проблем, від величини суспільних ресурсів, які спрямовуються на їх розв'язання, залежать сьогодні шляхи й темпи розвитку держав. Недарма такого значення надають цим питанням і сучасні політики, розглядаючи їх у контексті міждержавних відносин та конкуренції [3].

Соціалізація – це базова мета й основа роботи з молоддю. Теоретичне осмислення соціалізації як складової педагогічного процесу, вивчення форм, методів, засобів її практичної реалізації як педагогічної мети поступово привертають дедалі більшу наукову увагу. В Україні, зокрема, ця проблематика є одним з напрямків науково-пошукової роботи лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання АПН України.

Соціалізація молоді є також і складовою та умовою функціонування зазначених та інших соціальних інституцій. І остільки можна твердити про наявність інтегративного аспекту їх співдії – педагогічного. То ж не дивно, що саме відкритість, максимальне наближення школи до життя стало провідним гаслом розвитку сучасної європейської освіти та педагогіки. Під такою відкритістю потрібно розуміти не стільки перебирання школою на себе функцій інших соціальних інституцій, скільки раціональний і розподіл цих функцій.

Надзвичайно корисним і актуальним є ознайомлення зарубіжних фахівців, особливо європейських, які плідно розробляють проблему соціалізації як педагогічного явища вже понад сторіччя. Аналіз цих праць показує, зокрема, необхідність розрізнення соціології педагогіки як галузі соціологічної науки, яка вивчає педагогічну систему суспільства як його осібну підсистему, і педагогічної соціології як галузі педагогічного пізнання, яка вивчає соціальні аспекти власне педагогічних проблем.

Деякі вчені (Викова Г.Г., Загородній Ю.І., Сахань ОН., Ташенко А.К.) уже намітили тенденцію виділення молоді в окрему соціальну категорію. Студентство розглядається ними як органічна ланка й частка соціальної структури суспільства. Студентська молодь виокремлюється в особливу групу як за віковою характеристикою, так і за особливостями професійної діяльності, що пов'язана, перш за все, із засвоєнням знань.

Зазначимо, що сучасними українськими вченими досліджено науково-

теоретичні засади соціалізації студентської молоді (Ж.В. Баб'як, П.В. Плотников, С.В. Савченко).

Категорія соціалізації дозволяє адекватно виокремлювати, фіксувати, описувати та аналізувати коло питань, які знаходяться на перетині всієї системи соціальних та суто педагогічних відносин суспільства, які дедалі виразніше починають виокремлюватись у самостійний науково-педагогічний напрямок.

Вища освіта у всьому світі перестала бути елітарною і перетворилася на масову, а це принципово змінює методику і методологію роботи зі студентським контингентом.

Метою цієї статті є розгляд виховного процесу у вищій школі та визначення основних напрямів соціально-педагогічної роботи зі студентами.

Проблеми виховання, соціалізації студентів – це багатоаспектна проблема її вирішення потребує не тільки уточнення теоретичних позицій, але й конкретних практичних дій, методів впливу на процес соціалізації в цілому. Для цього необхідно визначити особливості студентства як соціальної групи.

Студенти – це специфічний соціальний прошарок молоді, оскільки їх соціалізація відбувається в соціокультурному середовищі, яке має певні особливості (соціально-психологічні зв'язки в групі гуртожитку, спілкування один з одним у вільний від занять час, постійний контакт з викладачами – людьми, які відносяться до культурної еліти суспільства, що сприяє розвитку в них психолого-педагогічних знань, вмінь, навичок культурної комунікації).

Диференціація студентства, на відміну від минулих років, стала носити більш виражений, достатньо суперечливий і іноді навіть соціально загострений характер. Раніше молодь взагалі, у тому числі й студентська, розглядалася як єдина суспільно-політична група. Однак аналіз тенденцій соціального розвитку студентської молоді дозволяє констатувати той факт, що студентську молодь можна виділити в окрему соціальну групу. Такий підхід заснований не тільки на теоретичних засадах, але й викликаний практикою.

Студентський період має значення в загальному процесі становлення особистості і як період активного розвитку моральних, естетичних і духовних почуттів, становлення характеру, громадянських, суспільно-політичних і професійних якостей.

Як засвідчують чисельні соціологічні дослідження, головною потребою студентської молоді є прагнення до активної творчої діяльності. При цьому якнайповніше розкриваються її психологічні властивості, здібності та схильності. Студентству притаманні такі якості, як сприйнятливність досвіду старших і нігілістичне ставлення до старого, прагнення до нового, пошуку, бажання перетворити світ і водночас нестача життєвого досвіду, поверховість сприйняття, схильність до розчарування, завищена оцінка власної думки, максималізм і брак власних практичних навичок.

Саме в студентські роки відбувається найактивніше залучення людини до цінностей культури й придбання навичок суспільно-політичної діяльності, а також інтенсивне розширення кола спілкування. У студентів активно формується світогляд, розвивається пошукова діяльність. Цьому сприяє особливий уклад вузівського життя, обумовлений особливим характером праці і спілкування, реалізації соціальних ролей, організацією життєдіяльності

студентів.

Основними виявами кризи вищої освіти є зміни в структурі кадрових потреб і запитів підприємств, фірм, організацій, зміни змісту знань, умінь, навичок випускників. Вища освіта в усьому світі перестала бути елітарною і перетворилася на масову, а це принципово змінює і методику, і методологію роботи зі студентським контингентом.

Саме університети, на думку В. Бакірова, із самого початку свого виникнення були особливим середовищем такого людського спілкування, форми, процедури і зміст якого визначалися не стільки соціальним, політичним чи економічним статусом суб'єктів, їхньою корпоративною субординацією, скільки їхніми інтелектуальними запитам та інтересами, логікою вільного пошуку істини й аргументації своєї правоти. У протилежному випадку університет не зможе виконувати свою соціокультурну місію і забезпечувати пізнання реальності, нагромадження, збереження і поширення знань, підтримувати і відтворювати особливий стан людей – учених і викладачів, сенсом професійного існування яких є єдність пізнання і викладання

Мета освіти визначається не кількістю знань, умінь, навичок, а розвитком особистості в контексті культури, що передбачає звернення до власного світорозуміння, яке характеризується неповторністю й завжди особистісно-варіативним світобаченням.

Ми вже згадували про те, що процес соціалізації всебічний. Він залежить від різних аспектів: соціальних груп, з якими студентська молодь вступає у взаємодію, соціального середовища, у якому вона знаходиться внутрішніх чинників, які були сформовані до вступу у вищий навчальний заклад і продовжують формуватися під час навчання.

Для планування виховної роботи зі студентами слід урахувувати всі вищеозначені чинники, також той факт, що студентська молодь більше, ніж учнівська, схильна до самоконтролю й самовиховання. Тому останнім часом багато уваги приділяється саме студентському самоврядуванню, формуванню студентських спілок, союзів, братств, громад тощо. Функції самоврядування в таких об'єднаннях різноманітні: це соціальний захист молоді, задоволення прагнення студентів до самореалізації, самовираження, а також їх комунікаційних, організаційних потреб. Але, на погляд Севастьянкової О., забезпечити розвиток цього напрямку можна, реалізуючи масштабні комплексні програми. Вони повинні включати в себе:

- 1) створення сприятливих поступальних умов для молоді в пріоритетних сферах;
- 2) поєднання освітньої та виховної діяльності для всебічного розвитку студентської молоді, а в окремих випадках створення спеціальної системи для формування особистості студентів;
- 3) систему залучення молоді до освітньої, культурної, громадської, спортивної діяльності тощо;
- 4) особливі умови розвитку талановитої молоді.

Приклади успішної соціалізації молодих людей можна знайти в діяльності студентського союзу м. Вагенінг (Нідерланди). Наприклад, у студентському союзі є спеціальна група, яка займається першокурсниками. З

представниками цієї групи проводяться спеціальні бесіди, зустрічі та різноманітні заходи для першокурсників, для того, щоб вони якнайшвидше включилися в процес навчання та суспільного вузівського життя. Ці заходи є дуже важливими на стадії соціальної адаптації особистості. Також існує відділення, яке працює з іноземними студентами, тому що в Нідерландах дуже багато студентів, які навчаються за міжнародними обмінами.

Майже в усіх університетах встановлюється так звана «шухляда скарг» куди будь-який студент може покласти скаргу, яка стосується його навчання в університеті. Ці скарги обов'язково повинні бути підписані – для зворотного зв'язку (достатньо ім'я та телефону). Як правило, подані скарги розглядаються на рівні університету, навіть на рівні викладач – студент. Якщо це питання не вирішується таким чином, то його розглядають юристи, які спеціально працюють у напрямку захисту прав студентів, або ця справа у крайньому випадку подається до суду. Іноді залагодити конфлікт допомагають студенти-юристи п'ятих курсів. Це дає голландським студентам відчуття впевненості в собі й того, що їх проблеми не байдужі студентському союзу.

Поряд з прямими впливами на людину та впливом обставин у країні у ВНЗ виховний ефект мають багато чинників, пов'язаних з навчанням і побутом студентів. Раціонально організовуючи ці обставини, можливо, не застосовуючи методів класичного виховання, психологічного тиску на особистість з метою формування її для виконання певної соціальної ролі, забезпечити спрямовану соціалізацію студента під час навчання у ВНЗ [4].

Визначальним і позитивним чинником соціалізації студентської молоді в умовах навчання у ВНЗ є наявність сприятливого середовища, сприятливої атмосфери не тільки в аудиторіях і лабораторіях, а й у гуртожитках, на території студентського містечка.

Для успішного виховання молоді потрібно пам'ятати, що вона не об'єкт, а суб'єкт суспільного розвитку. Без урахування її специфічних інтересів і особливостей нічого зробити не можна: реальний стан, особистий досвід та власна життєдіяльність впливають на людину сильніше, ніж словесні заклики та повчання [1].

У процесі побудови моделі системи виховної роботи у ВНЗ як складової частини соціалізації студентської молоді треба враховувати специфіку педагогічного процесу у вищій школі: віковий склад студентів обумовлює більшу долю самостійності у визначенні певних форм та методів виховної роботи; виховна робота несе не тільки завдання загальнокультурного розвитку, але й має яскраво виражену професійну спрямованість залежно від профілю ВНЗ; наявність різноманітних громадських організацій різної спрямованості (політичні екологічні, творчі, соціальні тощо) обумовлює необхідність робити наголос у виховній роботі на виховання толерантності.

Метою виховання у ВНЗ є підготовка не тільки висококваліфікованих фахівців, а й усвідомлення своєї ролі в суспільстві інтелектуальної еліти, і найважливіше – розвиток духовності особистості.

Сьогодні завдання вищої професійної освіти не обмежується навчанням функціональної, наукової, технологічної грамоти всіх молодих людей. Важливе значення має процес передачі й освоєння загальної культури, успішність і

ефективність якого, на наш погляд, значною мірою залежить від інтересу тих, що навчаються, їх мотивації, усвідомленій активності у своєму професійному й особистісному становленні.

Виховання сучасного студента – цілеспрямований процес і результат соціально-культурного співробітництва студента з вузівським співтовариством. Основою, вихідною точкою, значеннєвим зосередженням у педагогічній організації процесу соціалізації студентів у навчальній і поза навчальний час повинна бути активна роль особистості стосовно самої себе, обставинам свого життя.

Головними критеріями ефективності виховної роботи виступають рівень національної свідомості, на навчально-наукової і громадської активності; переростання виховання в самовиховання; дотримування моральних і етичних норм; відсутність правопорушень.

Університет виховує студентів за допомогою величезної кількості факторів, одним з яких, можливо основним, є атмосфера і процес вільного спілкування з професорами та викладачами. Півгодинна бесіда з викладачем у вільний від занять час іноді більше впливає на свідомість студента сильніше, ніж прочитаний перед тим курс лекцій. Немало видатних університетських професорів приділяло студентам весь свій вільний час [2].

Подальшого дослідження, на нашу думку, потребують питання чіткого визначення основних напрямків виховної роботи зі студентами з урахуванням того, що більшість з них – випускники сільської школи.

Таким чином, виховання сучасного студента – цілеспрямований процес і результат соціально-культурного співробітництва студента з вузівським співтовариством. Основою процесу соціалізації студентів у навчальній і позанавчальний час повинна бути активна роль особистості стосовно самої себе, обставинам свого життя, взаємодія особистості і суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кон И. Социализация и воспитание молодёжи // Новое педагогическое мышление / Под ред. А.В. Петровського. – М., 1989.
2. Марина Удовенко. Управління освітою // Шкільний світ. – березень, 2004р. 6-11 с.
3. Марчук Є. П'ять років українській трагедії. – Київ: Просвіта, 1999. – 87-92 с.
4. Севастьянова О. Соціальна педагогіка: теорія та практика. – Л.: Альма-матер, 2005. – С. 36-37.